

Porten till naturen

– Gestaltungs-förslag av ett besökscentrum i ett naturreservat som ett alternativ till en byggnad

Sofie Taylor

Kandidatarbete 15 hp
Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2019

Titel: Porten till naturen - Gestaltungs-förslag av ett besökscentrum i ett naturreservat som ett alternativ till en byggnad
Engelsk titel: The Gate to Nature – A design proposal for a visitor centre in a nature reserve as an alternative to a building
© Sofie Taylor
Handledare: Vera Vicenzotti, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Antoinette Wärnbäck, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0861, Självtändigt arbete i landskapsarkitektur
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Program: Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Gestaltning, naturreservat, besökscentrum, landskapsarkitektur, trivalent design
Omslagsbild: Montage av utkiksplatsen på Stora Karlsö av Sofie Taylor
Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Publiceringsår: 2019
Publiceringsort: Uppsala
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Nationalparker och naturreservat har funnits i mer än ett århundrande i Sverige, och i nära anslutning finns idag storslagna arkitektritade besökscentrum, så kallade naturum. Syftet med naturum är att locka besökaren ut i naturen och lära dem mer om människans påverkan på naturmiljön och ekologin på den specifika platsen. Denna uppsats syftar till att undersöka varför ett naturum är en sluten byggnad och hur ett alternativt naturum/besökscentrum kan gestaltas som möjliggör kontakt med naturen. För att undersöka detta valdes en teoribakgrund som kunde belysa skillnaderna mellan arkitektur och landskapsarkitektur avseende utformandet av gestaltungsförslag. Vidare studerades vilka aspekter landskapsarkitekter bör förhålla sig till för att skapa god landskapsarkitektur. Med hjälp av miljöpsykologi belystes hur människan uppfattar och påverkas av naturen. För att testa teoribakgrunden och få en djupare förståelse av gestaltning på en plats med skyddsvärd natur valdes Hälleskogsbrännans naturreservat som en referensplats. Slutligen utfördes ett platsspecifikt gestaltungsförslag på Stora Karlsö med stöd av valda teoretiska utgångspunkter och referensplats. Resultatet av gestaltungsförslaget blev en anpassad träspångsslinga som följer topografin på ön och leder besökaren till historiskt och ekologiskt värdefulla platser i naturreservatet. Studien visar att det finns skillnader mellan arkitektdisciplinerna och antyder att landskapsarkitekten har förmågan att utforma besökscentrum som integrerade tillägg i naturen som inbjuder till en naturlig koppling mellan människa och natur. Denna typ av tillägg skapar ett värde och lockar besökaren ut i naturen genom en balanserad gestaltning med sociala, ekologiska och estetiska aspekter.

Abstract

National parks and nature reserves have existed for more than a century in Sweden and these days they are accompanied by grand architectural drawn visitor centres, labelled naturum (nature rooms). The aim with these naturum is to bring the visitor outdoor into nature, to teach them how humankind has affected the landscape and how ecology works. This thesis aims to review how naturum is a building and how an alternative naturum/visitor centre can be designed to enable contact with nature. The study was conducted by reviewing background theory about the potential difference between landscape architecture and architecture, what aspects a landscape architect should have in mind to create good landscape architecture and how humans are affected by nature in the context of environmental psychology. The background theory was carried out on Hälleskogsbrännans nature reserve, as a reference object, to get a deeper understanding of designing in a protected nature environment. Lastly a landscape design proposal was created for Stora Karlsö with the support of the background theory and reference object. The result was an accessible wooden footbridge leading past historical and ecological places of interest along the way up to the east cliff and then out to a vantage-point. The study shows that there is a difference between the two architectural disciplines and that landscape architects possess the knowledge to design visitor centres more closely connected to nature which makes people immerse in it and learn more about it. This is done through a finetuned balance between the social, ecology and aesthetics aspects.

Innehåll

1. Introduktion.....	6
2. Syfte	7
3. Frågeställning	7
4. Avgränsning	7
5. Begreppsdefinition.....	7
6. Metod	8
6.1 Litteraturstudie	8
Relation Landskapsarkitektur – Arkitektur	8
Trivalent design	8
Miljöpsykologi.....	9
6.2 Gestaltning	9
Analys.....	9
Referensplats.....	10
Gestaltningprocess	10
6.3 Teoribakgrund.....	11
Relation Landskapsarkitektur – Arkitektur	11
Trivalent design	12
Miljöpsykologi- människans upplevelse av naturen.....	12
7. Resultat	14
7.1 Referensobjekt.....	14
Sociala aspekter	14
Ekologiska aspekter.....	15
Estetiska aspekter	15
7.2 Inventering av Stora Karlsö.....	17
7.3 Analys	18
Lynch anpassade analysmetod för naturmiljö	18
SWOT-analys på Stora Karlsö.....	19
Program för gestaltungsförslaget på Stora Karlsö.....	20
7.4 Gestaltungsförslag – Porten till naturen	21
Illustrationsplan av gestaltungsförslaget Porten till naturen på Stora Karlsö	23
Planutsnitt från Illustrationsplanen samt perspektiv över samtliga plattformar.....	24
8. Diskussion	25

1. Introduktion

I Sverige har nationalparker och naturreservat funnits i mer än 100 år (Tomas, Isitt & Caldenby 2013). Redan år 1909 skapades Sveriges första nationalpark (ibid.). De har således funnits länge men det var inte förrän år 1972 som ett nytt angreppssätt för att få människor att ta del av den bevarade naturen växte fram (ibid.). Idéen kom från en studieresa i Nordamerika som Carl Ekblad, enhetschef på Naturvårdsverket gjort (ibid.). Det var där Ekblad såg besökscentrum i anslutning till reservaten (ibid.). Med syfte att leda människor ut i naturen och få information för att kunna lära sig mer (ibid.). Några år senare skulle dåvarande generaldirektör Valfrid Paulsson ta idéen vidare och utveckla projektet till vad som idag heter naturum (ibid.). Det började i en liten skala år 1973 med en utställning inrymd i två husvagnar som placerades ut på Öland (ibid.). Projektet var lett av Naturvårdsverkets informatör Ingrid Espmark (ibid.). Från att ha huserats i befintliga bruksbyggnader har naturum idag blivit påkostade och arkitektritade byggnader och utemiljöer (ibid.).

Naturreservat och nationalparker är platser som har högt ekologiskt bevarande- och skyddsvärde (Naturvårdsverket 2019b). För att vi människor ska kunna komma ut och ta del av samt lära sig om naturmarken finns naturum (Naturvårdsverket 2019a). Det är Naturvårdsverket som äger rätten att klassa ett besökscentrum som naturum (ibid.). Byggnaden ska inrymma information och en utställning om naturmiljön med syfte att locka ut besökaren i naturen (ibid.).

”Naturum är ett centrum för besökare till ett visst naturområde. Det är en verksamhet med aktiviteter, inte bara en byggnad och utställning. Naturum ska ge besökaren kunskap om naturen och dess värden. Besöket ska också vara en inspirationskälla för att bege sig ut och upptäcka mer. Ett naturum ska fungera som en port till naturen i allmänhet och ett visst naturområde i synnerhet. Naturum ska vara en rolig plats att besöka och en rik kunskapskälla för besökaren. Men ett besök på naturum ska inte ersätta besöket i naturen.”
(Naturvårdsverket 2019a, s.1)

Om nu tanken är att naturum ska leda ut besökaren i naturen och vara en port – varför bygga naturum som ett hus? Den här uppsatsen syftar till att ta fram ett alternativt gestaltungsförslag där naturum är en del av naturen och inte ryms i en byggnad. Eftersom naturum syftar till att ge besökare kunskap och inspiration om naturmiljön och locka besökaren ut i naturreservatet (Naturvårdsverket 2019a).

2. Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur ett naturum kan gestaltas, belysa och stärka landskapsarkitektens roll i utformning av det.

3. Frågeställning

Hur kan ett besökscenter gestaltas med avseende på sociala, ekologiska och estetiska aspekter, som ett alternativ till ett hus?

4. Avgränsning

Det platsspecifika naturreservat för gestaltningen begränsas geografiskt till ön Stora Karlsö, som ligger sex kilometer utanför Gotlands västkust. Valet av plats är baserad på dess storlek, att naturreservatet ligger i Östersjön och att ön har en särpräglad natur i jämförelse med Sveriges fastland. Avsaknaden av ett naturum utgör även en utmaning i att gestalta ett förslag till ett alternativt besökscenter.

Analys och gestaltning kommer inte behandla brukarens åsikter, önskemål eller synpunkter utan baseras enbart på observationer vid platsbesök. Denna avgränsning motiveras av tidsramen för kandidatarbetet.

5. Begreppsdefinition

Följande avsnitt definierar och förklarar viktiga begrepp i denna kandidatuppsats.

Hus – En byggnad med minst ett rum som utgör bostad, skola, butik eller annat. Det finns en tydlig skillnad mellan golv och tak (NE 2019).

Naturum – En byggnad som utgör ett besökscentrum i anslutning till ett naturområde klassificerat av Naturvårdsverket (Naturvårdsverket 2019a). I denna uppsats syftar naturum inte på ett specifikt naturum.

6. Metod

I detta avsnitt redovisas metoderna som använts för att besvara frågeställningen. Vidare har användningen av metoderna utgjort grunden för gestaltungsförslaget.

6.1 Litteraturstudie

Inledningsvis utfördes en litteraturstudie för att hitta en teoribakgrund. Där följande sökord användes och kombinerades för att finna relevanta vetenskapliga artiklar i sökmotorn Primo:

- Landscape architecture AND Architecture AND Profession
- Visitor centres AND Nature reserves AND Construction
- Human/people AND Social values AND Nature
- Environment AND Public health
- Landscape AND Aesthetic values AND Social values AND Ecology
- Landscaping AND Ethics AND Environmental impact
- Landscape architecture AND Nature Conservation AND Construction

Relation Landskapsarkitektur – Arkitektur

Utgångsartikeln har varit Garrett Eckbos (1988) vetenskapliga artikel "Architecture and Landscape, Landscape and Architecture". Vidare har David Leatherbarrow (2011) vetenskapliga artikel "Is Landscape Architecture?" studerats för att få en förståelse för vilka skillnader det kan finnas mellan disciplinerna landskapsarkitektur och arkitektur. Ytterligare undersöktes vad god landskapsarkitektur är och hur landskapsarkitektens roll kan stärkas i avseende att gestalta framtida alternativ till naturum. Ian Thompsons (1999) teorier från hans bok, "Ecology, Community and Delight. Sources of values in landscape architecture." har utgjort en tredelad modell för att skapa och stärka gestaltungsförslaget som presenterats i denna uppsats.

Trivalent design

Thompson (1999) teorier om trivalent design undersöktes utifrån ett antal frågor som delades in i sociala, ekologiska och estetiska aspekter, se tabell 1. Frågorna togs fram för att kunna förhålla sig till under gestaltungsprocessen för att skapa god landskapsarkitektur.

Tabell 1. Frågor som togs fram baserade på Thompsons (1999) teorier.

Sociala aspekter	Ekologiska aspekter	Estetiska aspekter
Vilka kan bruka platsen och vilka funktioner finns det? (Thompson 1999, s. 99)	Hur är gestaltningen anpassad för platsspecifika förutsättningar? (Thompson 1999, s. 145)	Medför gestaltningen att naturens och platsens storslagenhet framhävs? (Thompson 1999, s. 34)
Finns det aktiviteter som engagerar brukaren på platsen och visar på platsens historia? (Thompson 1999, s. 182)	Bidrar gestaltningen till bibehållande av ekosystem kopplade till platsen? (Thompson 1999, s. 154)	Har former eller rumslighet inspirerats av platsen historia och/eller unika uttryck? (Thompson 1999, s.183)

Bidrar gestaltningen till att platsen upplevs säker och trygg? (Thompson 1999, s. 104)	Hur är platsen utformad för att ta till vara naturen och hushålla med platsens resurser? (Thompson 1999, s. 154-157)	Skapas en variation genom gestaltningen, finns det en balans mellan hur sammanhängande, läsbar och komplex platsen upplevs? (Thompson 1999, s. 29)
Hur är platsen utformad för att ta hänsyn till att omgivningen kan förändras över tid? (Thompson 1999, s. 130)	Hur är platsen gestaltad för att öka förståelse och medvetenheten kring ekologin på platsen? (Thompson 1999, s. 158)	Har platsen ett tydligt formspråk, symmetriskt, geometriskt eller organiskt? (Thompson 1999, s. 34)
	Har materialvalen gjorts med hänsyn till hållbar utveckling? (Thompson 1999, s. 190)	Har gestaltningen någon mystik som kan väcka brukarens nyfikenhet? (Thompson 1999, s. 29)

Miljöpsykologi

I detta kandidatarbete är människans perspektiv i gestaltungsprocessen en faktor att förhålla sig till. Tanken med ett besökscenter/naturum är att väcka nyfikenhet och öka kunskapen om den skyddsvärda natur vi har omkring oss (Naturvårdsverket 2019a). För att få en förståelse för hur människor påverkas och upplever naturen har boken svensk miljöpsykologi (Johansson & Küller 2005) varit huvudkällan till teoribakgrunden med stöd av Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, R. (1998) "With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature" och artikeln "Natural Aesthetics" av Humphrey (1980). Gestaltningen är tänkt att väcka intresse för naturen och därför är det viktigt att förstå hur människor upplever naturen.

6.2 Gestaltning

I detta avsnitt presenteras gestaltning som metod och dess olika delar. Vidare förklaras hur de är anpassade för att fungera i en naturmiljö och mer specifikt på Stora Karlsö.

Analys

Stora Karlsö analyserades utifrån hur ön upplevdes och användes samt vilka utvecklingsmöjligheter som fanns för att få fler människor att komma ut i skyddad natur och lära sig om ön. Lynch's stadsbildsanalys (1960) och SWOT-analysmetod (Hay & Castilla 2006) valdes som analysmetod. Lynch's analysmetod anpassades för att fungera på skyddad natur. SWOT-analysmetod kombinerades med Thompsons (1999) teorier om trivalent design för att ge vägledning i hur balanserad och god landskapsarkitektur skapas. Båda analysmetoderna syftade till att ge en förståelse om vad gestaltning i naturmiljö behöver förhålla sig till och vad som kan förbättras och utvecklas.

Lynch (1960) utgår från fem olika strukturer; stråk, barriärer, kvarter, noder och landmärken. För att kunna implementera denna analysmetod på Stora Karlsö som till största del består av naturmiljö modifierade jag analysen och tolkade om dessa

strukturer, se tabell 2. Nedan följer en beskrivning av hur följande strukturer använts.

Tabell 2. Modifierade strukturerna baserad på Lynch's (1960) analysmetod.

Stråk	Utgörs av upptrampade stigar och större vägar på ön.
Barriärer	Innefattar naturliga element och byggda.
Område (kvarter)	Stora Karlsö delas in i områden utefter deras karaktär och upplevelse.
Noder	Identifiera om det finns mötesplatser på ön.
Landmärken	Om det finns några element som medför orienterbarhet.

SWOT-analysmetod bygger på fyra aspekter; styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Den användes för att avgöra hur platsen påverkades internt och externt samt vad som hjälper och vad som kan vara skadligt för att nå syfte. I det här fallet var syftet att gestalta ett alternativ till byggnaden naturum. Styrkor och svagheter utgjorde interna aspekter, vilket avsåg det som fanns inom området. Externa aspekter utgjorde yttre faktorer som påverkade platsen och benämndes som möjligheter och hot (Hay & Castilla 2006). Analysmetoden modifierades genom att under varje avseende utgå från teorin om trivalent design, som behandlar sociala, ekologiska och estetiska aspekter, se tabell 3.

Tabell 3. SWOT-analysmetod som jag anpassat genom att lägga till trivalent design för att kunna analysera Stora Karlsö utifrån dessa faktorer.

	Användbar	Skadligt
Internt	STYRKOR - Sociala - Ekologiska - Estetiska	SVAGHETER - Sociala - Ekologiska - Estetiska
Externt	MÖJLIGHETER - Sociala - Ekologiska - Estetiska	HOT - Sociala - Ekologiska - Estetiska

Referensplats

Gestaltningssprocessen inleddes med ett platsbesök i Hälleskogsbrännans naturreservat som ligger i Västmanland. Denna plats, som eldhärjades under den stora branden i Västmanland 2014 utgjorde en referensplats med ett arkitektoniskt tillägg i en naturmiljö. Det finns ett uteklassrum, spång och utkikstorn integrerad med naturen på platsen. Referensplatsen studerades i detalj genom fotografi och anteckningar. Referensplatsen Hälleskogsbrännan analyserades vidare genom frågorna baserade på Thompsons (1999) teorier för bedömning om hur väl gestaltad platsen var och drog erfarenheter inför gestaltningen på Stora Karlsö.

Gestaltningssprocess

Gestaltningssprocessen inleddes, efter litteraturstudien framställdes i teoribakgrunden. Ett platsbesök genomfördes 26-27/7 2018 för att inventera och analysera Stora

Karlsö med syfte att identifiera en lämplig plats för gestaltning av ett alternativt naturum. Ön inventerades och analyserades genom promenader runt ön för att dokumentera öns vegetation, naturtyper, djurliv, bebyggelse, historiska lämningar, vyer och utblickar. Fotografier och anteckningar togs som grund för dokumentationen. Utöver egna observationer på plats utgjorde Länsstyrelsens bevarandeplan (2018) för Stora Karlsö grunden för inventeringen.

Efter inventering analyserades Stora Karlsö med hjälp av de två framtagna analysmetoderna. Analysmetod utgjordes av modifierad Lynch-analys och SWOT-analys, se tabell 2 och 3.

Vidare genomfördes en skissprocess där flertalet idéskisser togs fram på den angivna platsen. För att undersöka vilka former, rörelser och funktioner som kunde skapas på platsen och hur rumslighet kunde ta form. Ett program och en programplan växte sedan fram för att landa i det slutliga gestaltningsförslaget som redovisas i plan, planutsnitt och perspektiv.

AutoCAD användes för att mäta in och skissa ut besökscentret på Stora Karlsö på den identifierade platsen för gestaltningen. Det underlaget förfinades sedan i Adobe Illustrator och utgjorde den slutliga presentationsbilden i uppsatsen.

6.3 Teoribakgrund

Följande stycken kommer att ta upp den teoribakgrund som ligger till grund för gestaltningen. Följande teori-diskurser kommer presentera skillnaden mellan landskapsarkitektur och arkitektur, vilka aspekter som är viktiga för att skapa god landskapsarkitektur och miljöpsykologi. Dessa delar tas upp för att förtydliga och skapa en förståelse för hur arkitektur och landskapsarkitektur skiljer sig från varandra och samtidigt hur de förhåller sig till varandra, i syfte att kunna stärka landskapsarkitektens roll i gestaltning av framtida naturum. Vidare krävs en förståelse för hur människor upplever naturen och hur landskapsarkitekten skall kunna gestalta god landskapsarkitektur i en naturmiljö och mer specifikt i skyddad natur.

Relation Landskapsarkitektur – Arkitektur

Det finns en skillnad i hur arkitekter och landskapsarkitekter utformar och gestaltar miljöer för människor. Enligt Eckbo (1988) har disciplinerna redan från början olika fokus. Han anser att arkitekter gestaltar strukturer för människor som växer ur tankar om att ge logi och skydd (ibid.). Medan landskapsarkitekter gestaltar utemiljöer för människor som tar sin utgångspunkt i landskapet (ibid.). Vidare poängterar Eckbo (1988) att det är viktigt att hitta en balans mellan det konstruerade och naturen. God arkitektur ska utgå från platsen och växa från den (ibid.). Längre har landskapsarkitektur underordnats arkitektur, Leatherbarrow (2011) lägger fram att det inte längre är ett accepterat antagande då flertalet studier och projekt visat motsatsen. Historiskt sett uttrycker Leatherbarrow (2011) att landskapsarkitekter och stadsplanerare vänt sig till arkitekter för idéer och metoder men att det däremot idag snarare är tvärtom. Enligt Leatherbarrow (2011) har det visat sig att arkitekter använder flertalet koncept och metoder anpassade och framtagna för storskaligt landskapsarkitekturprojekt, som kartläggning av platsen förutsättningar och förändringar över tid (ibid.). Han uttrycker vidare att

landskapsarkitekter och arkitekter bör se till likheterna snarare än skillnaderna mellan disciplinerna (ibid.).

”Whether we call this architecture or landscape is a minor issue, as long as the topography we have in mind sustains the kind of culture we unthinkingly assume is natural.” (Leatherbarrow 2011 s. 215)

Leatherbarrow (2011) menar att det som för disciplinerna samman är topografi och förhållningssättet till denna (ibid.). Det handlar om att skapa arkitektur som ger en varaktig, hållbar och vacker dimension till våra vardagliga livsmönster (ibid.).

Enligt Eckbo (1988) förstår arkitekten en byggnads rumslighet, utformning och hur inomhus kan samspela med utomhus. Medan en landskapsarkitekt kan läsa landskapet, förstå dess sammanhang och skapa rumslighet i den yttre miljön.

Oavsett arkitekturdisciplin kan landskapet ses utifrån Tilleys (2016) perspektiv om att landskapet är en plats som människor upplever och skapar en kontakt till. Landskapet inrymmer dåtid, nutid och framtid och är under ständig förändring (Tilley 2016).

”Landscape is thus always both objective physical place and a subjective cognized image of that place.” (Tilley 2016 s.20)

Även Leatherbarrow (2011) uttrycker vikten av att landskapet förändras över tid och topografi innefattar både den redan mänskligt påverkade marken som den opåverkade.

Trivalent design

Följande stycken tar upp trivalent design, en tredelad modell för att skapa god landskapsarkitektur, för att förstå landskapsarkitektens värde och motivation för att uppnå god och meningsfull gestaltning.

Thompson (2000) diskuterar och lägger fram trivalent design som ett tillvägagångssätt för landskapsarkitekter att stärka sin roll och arbete för att nå god landskapsarkitektur. Det handlar om att utgå från tre värden som kategoriserar enligt följande sociala-, ekologiska- och estetiska värden (ibid.). Om alla dessa tre uppfylls och balanseras finns förutsättningar för att skapa en plats som kan används, ge mening och berika människor som vistas där enligt Thompson (1999).

Genom intervjuer och fallstudier har Thompson (1999) undersökt vad som är god landskapsarkitektur och fått en djupare förståelse för vad som skiljer disciplinerna åt och vilken roll landskapsarkitekten har. Thompson (1999) visar att det finns en variation mellan landskapsarkitekter, att vissa anser sig endast ägna sig åt en konstform medan andra fokuserar helt på de ekologiska värdena och ser inte till estetiken.

Trivalent design ger ett verktyg för att förstå och jobba utifrån för att förändra landskapet och dess platser för att gagna människor så väl som den fysiska miljön (Thompson 1999).

Miljöpsykologi- människans upplevelse av naturen

Landskapsarkitekter kan skapa gestaltning som kommer i direktkontakt med naturen, genom utemiljön. Forskning inom ämnet visar dels att naturmiljöer har goda effekter på människans hälsa och dels att vistelse i sådan miljö fortare leder till återhämtning efter mental trötthet samt sjukhusvistelse (Kaplan, Kaplan 1989 se Johansson & Küller 2005). Utöver hälsoaspekten lyfter Johansson & Küller (2005) fram att människan har en naturlig dragning till naturen och i synnerhet artrika

naturmiljöer för att vi selekterats för att försöka finna den rikare miljön som innehåller livsavgörande resurser.

Det finns även forskning som visar att människans förmåga att uppleva skönhet ligger i sökandet av naturens olikheter, variation och symmetri (Humphrey 1980). En gång i tiden var detta en viktig faktor för att överleva och våra sinnen och hjärna fungerar på samma sätt idag även om de inte längre handlar om överlevnad (Johansson & Küller 2005). Oavsett kulturell bakgrund reagerar vi människor i stora drag på naturen på samma sätt (ibid.).

Flera studier har utförts för att se hur människor upplever naturlandskap. En studie visade att upplevd komplexitet, mystik och mångfald gav positiva estetiska värden (van den Berg, Vlek & Coeterier 1998). God landskapsarkitektur kan vara att sträva efter en balans mellan upplevd helhet och komplexitet med ett inslag av mystik för att väcka intresset (Johansson & Küller 2005). För att uppnå goda rekreativa kvalitéer för människan bör landskapsarkitekter gestalta för att stimulera människans alla sinnen genom dramatiska och finstämda förändringar i naturmiljön (Johansson & Küller 2005).

7. Resultat

I detta avsnitt presenteras referensobjektet i Hälleskogsbrännan och inventering, analys och slutligen gestaltungsförslaget av Stora Karlsö.

7.1 Referensobjekt

Naturreseptatet Hälleskogsbrännan består av ett brandhärjat område i Västmanland. Gestaltningen på platsen har utformats för att följa topografin och de materialval arkitekten utgått från i naturmiljön. Grånad träspång med detaljer i svart stål som anspelar på de döda förkolnade trädstammarna som finns kvar efter branden.

Tillägget i naturreseptatet består dels av informationsskyltar och platsmarkörer för sevärdheter inom området och dels en tillgänglighetsanpassad träspång som leder upp till ett utkikstorn. Gestaltningen inleds med en träplatå med ett uteklassrum och informationsskyltar om branden och vad som händer med naturen samt hur den återhämtar sig efter en brand. Vidare leder en träspång besökaren över berghällar och förbi stora block, döda träd och rötter. Träspången avslutas i en platå med utblickar över landskapet och ett utkikstorn som ger besökaren möjlighet att ta in flera kilometer av eldhärjat landskap. Arkitekturen möjliggör att fler människor kan ta del av denna särskilda naturmiljö och utgör även i sig själv ett besöksmål i den karga miljön.

Sociala aspekter

Tabell 4. Analys av referensobjektet med hjälp av frågorna utifrån Thompson (1999) teorier om sociala aspekter.

Vilka kan bruka platsen och vilka funktioner finns det?	Spången är tillgänglighetsanpassad med både ledstråk, räcke och material som går att rulla på vilket möjliggör att flertalet kan använda den. Intill parkering finns toaletter, det finns ett uteklassrum, vindsydd och grillplats i början av spången. Spången avslutas i en tillgänglig plattform med utblickar över skogsområdet och intill finns ett utkikstorn figur 1.
Finns det aktiviteter som engagerar brukaren på platsen och visar på platsens historia?	Det finns informationsskyltar och besöksplatser som visar på skogens ekologi och historia, figur 1.
Bidrar gestaltningen till att platsen upplevs säker och trygg?	Platsen känns trygg i och med spångens och utkikstornet placering en bit bort från stora döda träd som fortfarande står upp och för att materialval och byggnationen upplevs stabil och välgjord, figur 2.

Hur är platsen utformad för att ta hänsyn till att omgivningen kan förändras över tid?	Idag är platsen öppen men kommer med tiden att bilda en tät skog med varierad vegetation från löv- till barrträd. Spångens placering kan medföra att en del sly kan behövas tas bort för framkomligheten inte ska påverkas. Utkikstornet är placerat på en berghäll intill en relativt brant höjdskillnad vilket kan medföra att det kommer att vara fortsatt god sikt åtminstone högst upp i tornet, se figur 2.
--	---

Ekologiska aspekter

Tabell 5. Analys av referensobjektet med hjälp av frågorna utifrån Thompson (1999) teorier om ekologiska aspekter.

Hur är gestaltningen anpassad för platsspecifika förutsättningar?	Figur 1 och 2 visar hur gestaltning följer platsen topografi och har anpassats efter naturen. Den samspelar även i materialval.
Bidrar gestaltningen till bibehållande av ekosystem kopplade till platsen?	Den bidrar med att öka människans förståelse för ekosystem och i synnerhet efter en skogsbrand, figur 1. Utöver det minskas slitage på övrig mark och sålunda bibehåller habitat och ekosystem på platsen.
Hur är platsen utformad för att ta till vara naturen och hushålla med platsens resurser?	Placering av spången visar tydligt på hur naturens resurser tagits tillvara på, spången följer fallna träd, stubbar och blockens placering i landskapet figur 1.
Hur är platsen gestaltad för att öka förståelse och medvetenheten kring ekologin på platsen?	Genom materialval, informationsskyltar och placering i landskapet, se figur 1 och 2.
Har materialvalen gjorts med hänsyn till hållbar utveckling?	Materialval är grånat trä vilket är naturmaterial som samspelar med naturen runt om. Det svarta stålet anspelar även den på den brända askan efter skogsbranden och är ett material som håller länge över tid, figur 2.

Estetiska aspekter

Tabell 6. Analys av referensobjektet med hjälp av frågorna utifrån Thompson (1999) teorier om estetiska aspekter.

Medför gestaltningen att naturens och platsens storslagenhet framhävs?	Ja, genom utblickarna från plattformen och utkikstornet; besökaren kan se och förstå vidden av skogsbranden, som sträckte sig flera kilometer, figur 2.
Har former eller rumslighet inspirerats av platsen historia och/eller unika uttryck?	Genom platsbesöket kan endast materialval och anpassningen till topografin utläsas som inspiration till gestaltningen där platsen unika uttryck slår igenom.

Skapas en variation genom gestaltningen, finns det en balans mellan hur sammanhängande, läsbar och komplex platsen upplevs?	Det finns en viss variation mellan formerna i gestaltningen, se figur 1 och 2, men genom att använda två material, trä och stål, blir helheten lätt att läsa och besökaren kan känna igen och förstå vilka delar som ingår. Genom att ge besökaren olika upplevelser genom gestaltningen, som det höga utkikstornet och den låga spången samt placeringen i landskapet, skapas en balans mellan komplexitet, sammanhang och läsbarhet.
Har platsen ett tydligt formspråk, symmetriskt, geometriskt eller organiskt?	Formspråket är geometriskt med spångens skarpa kanter där den svänger, uteklassrummet (figur 1) som reser sig som en pyramid och utkikstornets geometriska form som vrider och vänder sig (figur 2).
Har gestaltningen någon mystik som kan väcka brukarens nyfikenhet?	Spångens placering leder besökaren från en tät skog ut till utkiksplatsen där plötsligt landskapet öppnar sig och besökaren har goda utblickar.

Figur 1. Följande fotografier visar Hälleskogsbrännan. Läses från vänster till höger; naturmiljö, informationsplattform om ekologiska kretsloppet efter en skogsbrand, uteklassrum och träspången som leder upp till utkikstornet. Foto: Sofie Taylor (190428)

Figur 2. Följande fotografier läses från vänster till höger. Träspången som leder upp till utkikstorn med räcke i svart stål. Utkikstornet i sin helhet med utblickar från den översta balkongen. Utsikten visar de stora arealer skogsmark som förstördes i skogsbranden och den blockrika marken. Foto: Sofie Taylor (190428)

7.2 Inventering av Stora Karlsö

För att ta sig till Stora Karlsö, figur 4, finns det båttrafik från Klintehamn på Gotland. Båten går till Norderhamn där reception och restaurang ligger i nära anslutning till båtbyggan. Ön är ca 1,5-2 km bred och har formen utav en hästsko, se figur 5.

Norderhamn består utav en klapperstenstrand som omsluts av två klintar på vardera sida. På öns västra klint finns ett fyrtorn och vandrarhem. Stora Karlsö har en berggrund bestående av kalksten och med ett tunt jordlager. Vegetationen består till mesta del av alvarsmark, ett tunt täcke av vegetation och alv växande på berghällarna.

Träd på alvarsmarken består främst av låga tallar samt enar som formats av havsvindarna och solen på klintarna. Runt klintarna vid rasbranterna där jorddjupet är större växer lövträd. Främsta trädslag är ask, alm/lundalm, lönn och olika arter av oxel (Länsstyrelsen 2018). Vid Stora Förvar, öns största grotta, finns ett fåtal inplanterade tujor. Ön har även örtartad vegetation och gräs där jorddjupet är något större och där växer även den sällsynta Eva och Adam orkidén (Länsstyrelsen 2018).

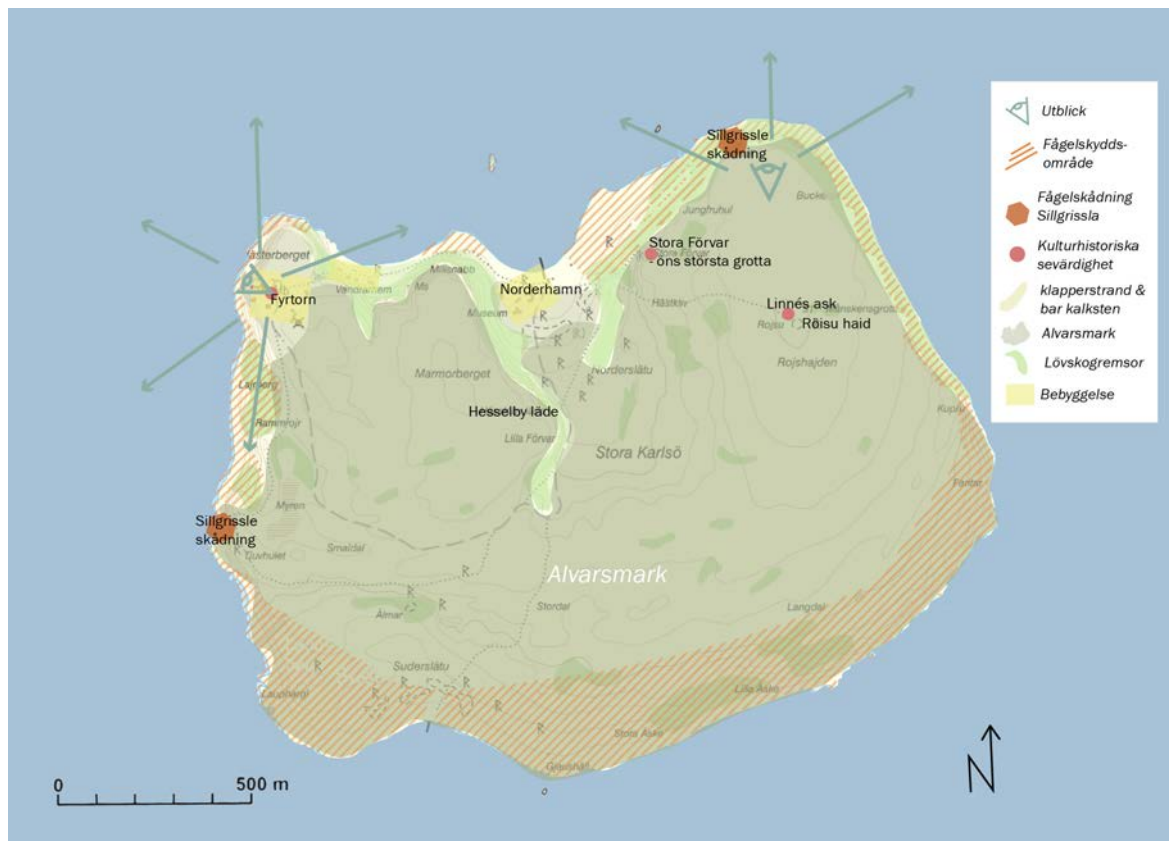
Ön har flertalet grottor som bildats av havets erosion på kalkberggrunden (Länsstyrelsen 2018). Stora Förvar är den största och återfinns i den östra klinten belägen nordöst om ön. Det finns även en raukport vid Hesselby läde som ligger nära Norderhamn.

Sevärdheter på ön är fyrtornet, Stora förvar och Röisu haid. Röisu haid är ett stenröse där Linnés ask växer. Det ligger på öns högsta punkt 51,6 m.ö.h. (Lantmäteriet 2019). Utöver dessa har två utkiksplatser identifierats med god sikt för att uppleva öns rika fågelliv, ena på öns nordöstra klippkant och en vid öns västra klippkant, se figur 5.

Från Norderhamn upp till fyren och vidare runt den västra klinten går guidade turer samt att besökare dagtid är begränsade till dessa leder för att minska slitaget på ön. Kvällstid är det färre gäster kvar på ön och besökaren kan röra sig fritt bortsett från fågelskyddsområdena. Ön är inte tillgänglig för personer med funktionsvariation och det finns inga tillgänglighetsanpassade stråk eller ledstråk för synsvaga.

Figur 4. Översiktskarta som visar Stora Karlsös, markerat med en stjärna, geografisk placering och förhållande till Gotland. © Lantmäteriet (omarbetad av författaren).

Figur 5. Inventeringsplan på Stora Karlsö. Visar utblickar, naturområden, höjdskillnader med fem meters ekvidistans, kulturhistoriska sevärdigheter, bebyggelse och fågelskådning. © Lantmäteriet (omarbetad av författare).

7.3 Analys

I detta avsnitt redovisas analyserna av Stora Karlsö. Analyserna belyser förutsättningarna på ön och dess svagheter och utvecklingsmöjligheter.

Lynch anpassade analysmetod för naturmiljö

Analysmetoden ger en förståelse av vad som finns på Stora Karlsö och hur ön används, se tabell 7 och figur 6.

Tabell 7. Sammanställning av Lynch's (1960) analysmetod för Stora Karlsö.

Stråk	Det finns två typer av stråk/gångstråk, den första som utgörs av upptrampade stigar och den andra en grusväg som är tillräckligt bred att köra motordrivna fordon.
Barriärer	Havet utgör en barriär för att ta sig till Stora Karlsö. Besökaren måste anpassa sitt besök i anslutning till båttrafiken alternativt med en egen båt. De kraftiga topografiska höjdskillnaderna och rasbranterna utgör barriärer på ön. Det finns en trappa upp till fyrstörten från stranden Hien vilket även den kan utgöra en barriär för person med rörelsehinder. Fågelskyddsområdena mellan 15/3 och 15/8 medför tillträdesförbud och en barriär att besöka och uppleva de delarna av ön. Detsamma gäller tillträdesförbudet som gäller dagtid när besökarna endast får röra sig på angivna stigar.

Område (kvarter)	Naturen på Stora Karlsö består till stor del av alvarsmark med inslag av lövskogspartier framför allt vid rasbranterna och stränderna vilket medför att stora delar av ön kan upplevas som ett sammanhängande område. Det som sticker ut är områden med bebyggelse. Det finns tre olika områden med bebyggelse: Norderhamn med sina låga svarta/mörka byggnader, Hein med sina ljusare större villor i sten och trä och slutligen uppe på den västra klinten det vita fyrtornet och tillhörande husbyggnader (före detta arbetarbostäder.)
Noder	Vid Hamnen och där större stråk korsar varandra identifieras som noder. Figur 6 visar de sex identifierade noderna på Stora Karlsö.
Landmärken	Fyrtornet och stenröset med Linnés ask utgör två landmärken båda är placerade högt i landskapet och är synliga från långt håll.

Figur 6. Analysplanen visar stråk, barriärer, områden, noder och landmärken. Det blir tydligt att höjdskillnaderna på ön medför att det finns mycket barriärer och att den östra klinten inte är tillgänglig för besökare. © Lantmäteriet (omarbetad av författare).

Analysen visar att höjdskillnaderna och tillträdesförbuden hindrar besökaren från att uppleva Stora Karlsös naturmiljö. Gestaltningen bör främja besökarens möjlighet att uppleva naturmiljön genom att förenkla framkomligheten utan att öka slitaget på naturmiljön.

SWOT-analys på Stora Karlsö

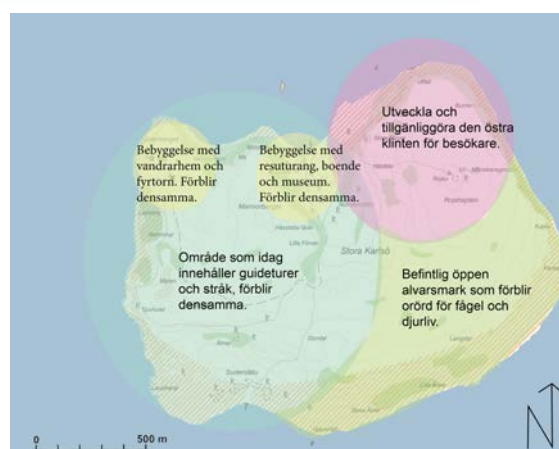
Analysmetoden ger en förståelse av vilka svårigheter och utvecklingsmöjligheter Stora Karlsö har, se tabell 8.

Tabell 8. Här presenteras den anpassade SWOT-analys (Hay & Castilla 2006), där jag integrerat den med trivalent design (Thompsons 1999) för att analysera naturmiljön på Stora Karlsön för att se till öns svårigheter och utvecklingsmöjligheter.

	Användbar	Skadligt
Internt	<p>Styrkor</p> <p>Sociala</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det är en speciell naturtyp som kan locka många olika människor. - Det finns mycket historiska lämningar. - Det finns varierat boende på ön från vandrarhem till stugor. - Det finns närhet till restaurang och faciliteter. <p>Ekologiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stora områden med fågelskydd mellan 15/3 – 15/8. - Besökare är dagtid är begränsad till guidentigar vilket minskar slitaget på alvarsmarken och risk för ökad erosion. - Rikt fågel- och djurliv i och med naturreservatet och skyddade habitat. <p>Estetiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dramatiska topografiska skillnader. - Närhet till vatten. - Varierande natur från klapperstenstränder, marmorberg, kalkstenhållar, alvarsmark, klippbranter och lövskogsremor. 	<p>Svagheter</p> <p>Sociala</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det går endast att ta sig till ön med båt. - De stora höjdskillnaderna kan utgöra barriärer speciellt för personer med sämre fysik och personer med funktionsvariation. - Det finns få träd på ön vilket medför lite skugga och vindskydd. - Ön har lite nederbörd vilket kan leda till vattenbrist och påverka boende och besökare negativt. <p>Ekologiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ökat besöksantal i naturreservatet kan medföra ökat slitage på naturen och påverka fågel- och djurliv. <p>Estetiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det finns risk att gestaltningen medför att naturmiljön upplevs annorlunda och inte som orörd natur.
Externt	<p>Möjligheter</p> <p>Sociala</p> <ul style="list-style-type: none"> - Öppna upp områden för dagsbesökare. - Tillgänglighetsanpassa naturstråk så alla kan ha möjlighet att uppleva naturmiljön. - Öka kunskapen om de historiska lämningarna som finns och information om ekosystemen på ön samt om östersjön. <p>Ekologiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Minska slitaget på befintliga guideleder och intilliggande natur. - Ökad förståelse för bevarande av arter. - Minskad erosion genom minskat slitage <p>Estetiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skapa nya utblickar och siktlinjer. - Gestaltningen kan bidra till nyfikenhet för landskapet och i sig utgöra ett besöksmål. 	<p>Hot</p> <p>Sociala</p> <ul style="list-style-type: none"> - Buller från båtmotorer. <p>Ekologiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klimatförändringar kan medföra förändringar i nederbörd och kraftigare väderomslag. - Kraftigare regn kan öka erosionen på ön. <p>Estetiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ökad bebyggelse och exploatering kan ändra karaktären på ön.

Program för gestaltningsförslaget på Stora Karlsö

Programplan (figur 7) och programpunkter (tabell 9) är baserade på resultatet från analysmetoderna. Utifrån analysen är östra klinten en intressant plats att öppna upp för besökare. Den innehåller varierad topografi och naturmark samt Stora Förvar och Linnés ask som utgör kulturhistoriska platser. Gestaltningen ska sträva efter att ge besökaren en variation i läsbarhet, komplexitet och mystik. Den bör också minska slitaget på den skyddade naturen och djurliv, genom att begränsa besökaren till en spång. Vidare ska

Figur 7. Programplan för Stora Karlsö, den östra klinten kommer utgöra platsen för gestaltningsförslaget. Med avseende på dess historiska platser och skiftningar i topografi.

hänsyn tas till materialval, så det samspelar med platsen. Skala och form ska utgå från platsen och förstärka naturmiljön snarare än sticka ut.

Besökarens upplevelse är viktigt därför ska besökscentret tillgängliggöra naturmiljön för alla och öka kunskapen om naturreservatet.

Tabell 9. Programpunkterna redovisas och baseras på analyserna över Stora Karlsö

• Gestalta ett alternativ till byggnaden naturum• Tillgängliggöra östra klinten för besökare• Öka förståelsen för Stora Karlsös kulturhistoria och ekologi• Ge besökaren en varierad upplevelse med avseende komplexitet, läsbarhet och mystik.• Få människor att förstå och ta del av landskapet• Minska slitage på naturmiljön

7.4 Gestaltungsforöslag – Porten till naturen

Illustrationsplanen (figur 8) illustrerar gestaltungsforöslaget Porten till naturen, bestående av en tillgänglighetsanpassad träspång som leder upp förbi Stora Förvar och vidare till Linnés ask och ut till en utkiksplats och samlingspunkt för besökare vid Utfall. Placeringen av slingan och besöksplatserna bygger på programplanen och programpunkterna. För att tillgängliggöra den östra klinten för besökare och visa på olika naturmiljöer, kulturhistoriska platser samt det rika fågellivet på ön.

Träspången öppnar upp naturreservatet för besökare och samtidigt minskar slitage på naturmiljön, i och med att besökaren begränsas till slingan av träspång och besöksplatserna. Detta möjliggör att flertalet med olika förutsättning kan besöka Stora Karlsö naturreservat. Placeringen av spången är uttänkt att ge besökaren variation i skala, öppet och slutet samt nya utblickar.

För att ta in människan och kulturlandskapet i gestaltungsforöslaget har tre plattformar utformats för att ge en djupare historia om Stora Karlsö, se figur 11,12 och 13. Plattformen intill Stora Förvar är en mer intim plattform och slutar vid grottöppningen och bildar en entré in. Placering intill grottan skapar mystik, då besökaren själv får ta steget in och utforska den.

Utkiksplatsen/plattform 3 (figur 12) utgör en samlingspunkt och formgivningen bygger på fågelarten sillgrisslans päronformade ägg, som är en vanligt förekommande fågelart på Stora Karlsö. Spetsen på utkiksplatsen skapar en plåtå som sträcker sig ut över den östra klintkanten och skapar utblickar ner över sillgrisslekolonin och Östersjön. Samlingsplatsens golv utgörs av kalksten och innesluts av träspång som går ner i trappsteg mot en öppning i mitten, se figur 12. Taket ska ge skydd för regn och sittplatserna i trappstegsdesign möjliggör en mer skyddad plats mot vinden på den nedersta raden, figur 9 och 12. Öppningen i taket (figur 12) ramar in himlen och släpper ner ljus vilket ger ett lekfullt skuggspel på kalkstensbotten.

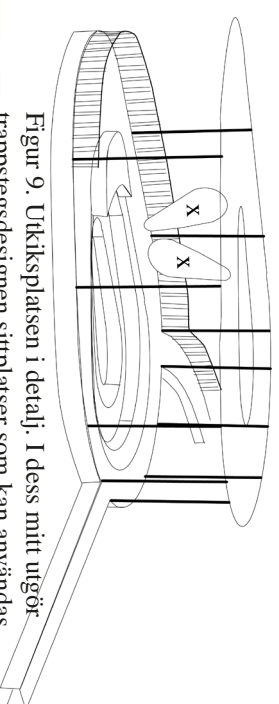
För läsbarheten är gestaltungsforöslaget material genomgående av trä, kalksten och svart stål. Naturmaterialen är valda för att samspela med Stora Karlsö befintliga berggrund, lövträd samt övrig bebyggelse på ön, se tabell 7. Utöver materialval blir de äggformade informationsskyltarna (figur 9), ett identitetsskapande element som återkommer längs hela slingan.

Längs träspången finns det viloplan var sjätte meter och bänkar placerade för att besökarna ska kunna stanna upp, vila och ta in omgivningen. Placeringen av spången ska ge en varierad upplevelse av naturmiljön från de smalare branta partierna till de öppna alvarsmarkerna där siktlinjen endast bryts av ett fåtal lövträdsdungar.

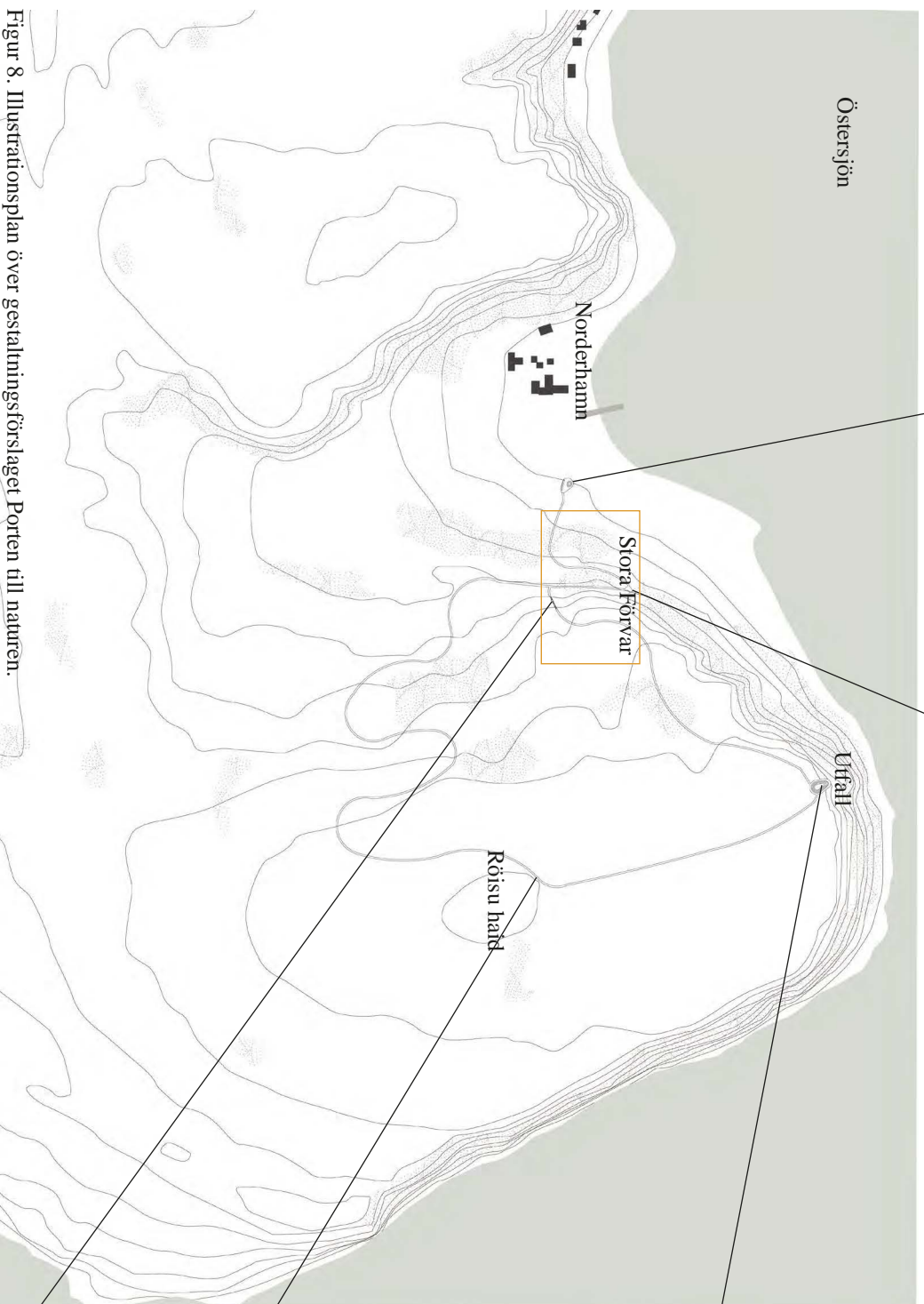
Illustrationsplan av gestaltungsförslaget Porten till naturen på Stora Karlsö.

Plattform 1. Utgör starten till träspångsslingan. Här kan besökaren vila på bänkar i skuggan av lövträd, fördjupa sig i Östersjöns ekosystem genom skyltar och om människans relation till havet.

Plattform 2 ligger i anslutning till Stora Förvar, Stora Karlsös största grotta. Plattformen tillgängliggör ett förminne och besökaren kan läsa om bildningen av grottan, dess kulturhistoria och utgrävningarna på platsen.

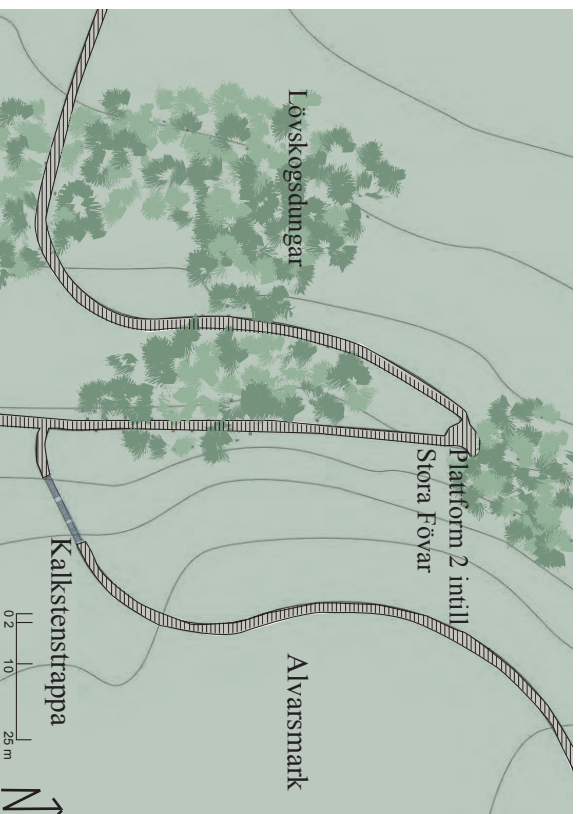
Plattform 3 utgör utkiksplatsen. Här kan besökaren ta in hela Stora Karlsö och även blicka ut över Lilla Karlsö en bit ut i Östersjön. Utkiksplatsen består av träspången som leder runt plattformen och trappstegsdesign i mitten som skapar sittplatser. Runt sittytan leder spången runt i en päronform. Spetsen sträcker sig ut över klintbranten och besökaren har möjlighet att se sillgrisslorna på klippväggarna. Besökaren kan även läsa mer om Stora Karlsö genom informationsskyltlarna markerade med x i detaljbilden, figur 9.

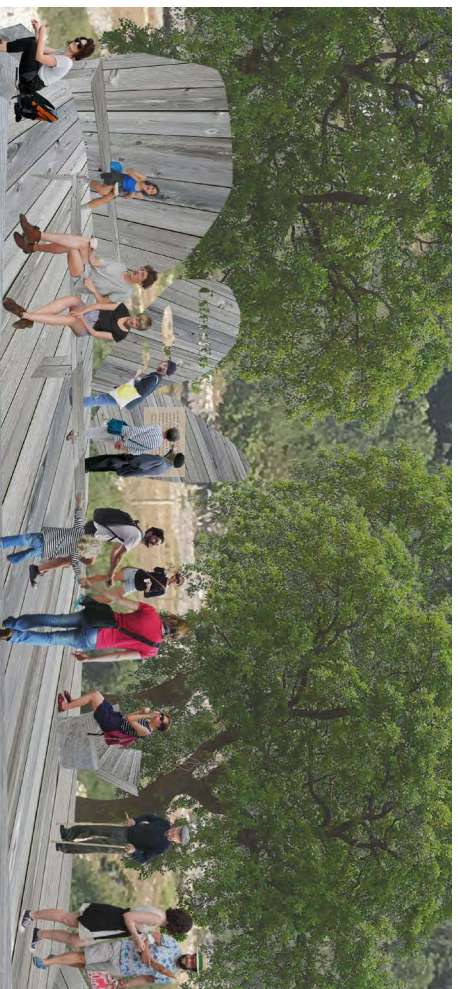
Träspången leder vidare förbi Linnés ask och stenröset Röisu haid. Här får besökaren mer information hur asken kom till platsen och bildningen av stenröset. Det är även långa siktlinjer ut över alvarsmarken och vidare ut över ön och Östersjön.

Kalkstenstrappa upp till utsiktsplatsen vid Utfall. Orange markering visar planutsnitt (figur 10).

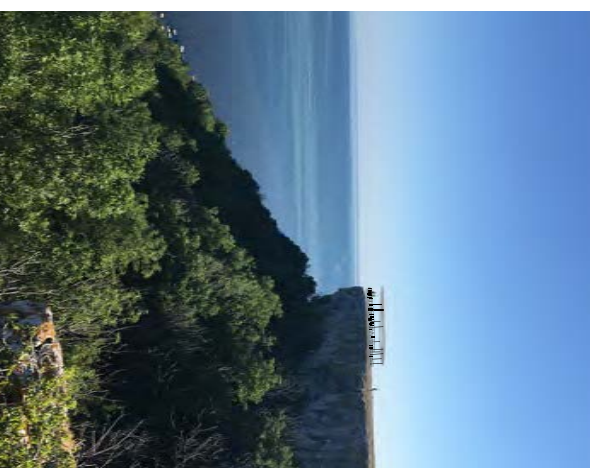
Plansnitt från Illustrationsplanen samt perspektiv över samtliga plattformar

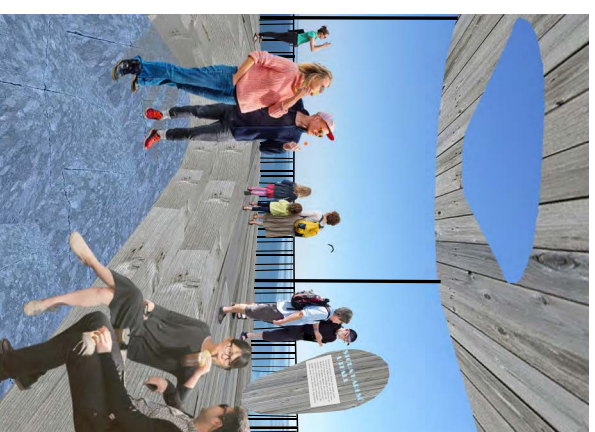
Figur 10. Utsnitt av träspångslingan som visar hur träspången leder upp till plattform 2 intill Stora Förvar och vidare upp till utsiktsplassen (plattform 3) aningen genom kalkstenstrappan eller via den tillgänglighetsanpassade spången. Illustration av författare.

Figur 11. Perspektiv/montage av första plattformen intillstrandlinjen och klapperstenstranden. Här kan besökaren vila i skuggan av befintliga träd och det finns bänkar med vindskydd i ryggen. Till höger i bild övergår plattformen till spången. Illustration av författare med skalfigurer från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén.

Figur 12. Perspektiv/montage som till vänster visar utkiksplassen på håll och dess placering på den östra klinten. Perspektivet/montage till höger visar i detalj uteklassrummet, som formas av att spången leder runt. Perspektivet visar även informationskyltar på platsen och hur taket släpper in ljus och ramar in himlen. Illustration av författare med skalfigurer från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén.

Figur 13. Perspektiv/montage över Stora Förvar.

Plattform 2 tillgängliggör att flertalet kan besöka grottan och läsa om dess historia och utgrävning. Det finns sittplats placerad med skydd i ryggen och informationskyltar, som tidigare inte fanns. Plattformen bildar entréplats in till grottan.

Illustration av författare med skalfigurer från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén.

8. Diskussion

Gestaltningförslaget i denna studie valdes att utformas på Stora Karlsön för att utmana normen om att naturum ska vara slutna byggnader. I många nationalparker och naturreservat i Sverige förkroppsligas naturum av besökscentrum som är slutna byggnader. Ett naturum kan användas som ett verktyg för att ge besökare kunskap om människans påverkan på landskapet. Ett besökscentrum eller porten in i en sådan miljö behöver inte vara en byggnad. Utformandet av ett besökscentrum i en nationalpark eller naturreservat bör göras till en del av naturen och inte som en fristående byggnad. God arkitektur gestaltas och förhåller sig till den plats och omgivning där gestaltningen ska uppföras (Eckbo 1988; Leatherbarrow 2011).

Referensprojektet Hälleskogsbrännans visar på att det går att skapa alternativ till slutna byggnader som idag kallas naturum. Hälleskogsbrännan inrymmer vindskydd, grillplats för värme och faciliteter som mulltoaletter för besökare. En del av referensobjektet består av utförliga beskrivningar om branden och vilka konsekvenser branden fick i området.

Människor har i årtusenden påverkat naturen, men människans bild av skyddad natur enligt Tillys (2006), är att den uppfattas som orörd. Detta är en viktig faktor för alla arkitekturdiscipliner att förhålla sig till vid gestaltning i naturmiljöer. I denna studie har trivalent design varit ett bra verktyg för att analysera och förhålla sig till vid gestaltningen. Trivalent design har gett en tydlig vägledning för att veta vilka delar man bör förhålla sig till vid en gestaltning. SWOT-analysen har visat på motsättningar mellan sociala, ekologiska och estetiska aspekter på Stora Karlsö. Enligt Thompson (1999) kan motsättningar förekomma, och det viktiga är att hitta en balans mellan aspekterna. På Stora Karlsö finns tydliga motsättningar mellan den sociala aspekten och tillgängligheten på ön. Att begränsa tillgängligheten är mindre bra för människan, men bra för naturmiljön för det minskar slitaget och påverkan på känsliga naturområden med unikt djurliv. Gestaltningförslaget tar ställning till detta och öppnar upp tillgängligheten på ett väl avvägt sätt med beaktande av öns topografi, som tillåter besökare större rörelse via en träspång. Detta öppnar även upp för personer med funktionsvariation ska kunna besöka den skyddade naturmiljön. Leatherbarrow (2011) lyfter fram att topografin är en viktig faktor för båda arkitekturdisciplinerna att förhålla sig till.

Gestaltningförslaget på Stora Karlsö har större kontakt till den värdefulla bevarande naturmiljön än i jämförelse med ett vanligt naturum. Det alternativa naturum som presenterats i detta gestaltningförslag inrymmer inte en museumshop eller utrymmen för personal. Alternativet öppnar istället upp för att fler får kontakt med naturen, kulturhistoria och ekologin genom att befinna sig mitt bland den och inte inomhus där information förmedlas i montrar eller på displayer. Gestaltningförslaget, Porten till naturen, som presenteras i denna uppsats har genom placering i landskapet och informationsskyltar försökt påverka och utveckla hur människor uppfattar och ser en naturmiljö, specifikt Stora Karlsö. Information kan likaväl förmedlas via skyltar i naturen än att visas inomhus i ett besökscentrum. Det gestaltningförslaget, Porten till naturen, inte kan ge besökaren som ett vanligt naturum kan, är skydd från kyla och faciliteter som toalett och vatten.

Vidare utveckling av denna uppsats och ett fortsatt arbete hade varit att intervjua hur människor upplever befintliga naturreservat och hur dessa med små medel kan tillgängliggöras och öppnas upp till flera människor.

Referenser

- Eckbo, G. (1988). Architecture and Landscape, Landscape and Architecture. *Places*, vol. 4 nr 4, ss. 49-57.
- Hay, G. J. & Castilla, G. (2006). *Object-based image analysis: strengths, weaknesses, opportunities, threats (SWOT)*. Canada:University of Calgary.
- Humphrey, N.K. (1980). Natural Aesthetics. *Architecture for People*, ss. 59-73.
- Johansson, M. & Küller, M. (2005). *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, R. (1998). *With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature*. Washington: Island Press.
- Lantmäteriet. *Geodataportalen*, URL: <https://www.geodata.se/geodataexplorer/>, [hämtad 2019-05-10].
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press.
- Leatherbarrow, D. (2011). Is Landscape Architecture?: *Architectural Research Quarterly*, vol.15, nr 3, ss. 208–15.
- Länsstyrelsen Gotlands län (2018). *Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0340023 Stora Karlsö*. Gotland: Länsstyrelsen (Diarienummer 511-3748-2017)
- NE (2019). *Hus*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/hus> [2019-06-28]
- Naturvårdsverket (2019a). *Naturum, stöd och riktlinjer*. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Friluftsliv/Naturum-stod-och-riktlinjer/> [2019-04-04]
- Naturvårdsverket. (2019b). *Så bildas en nationalpark*. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Nationalparker/Sa-bildas-en-nationalpark/> [2019-04-04]
- Thompson, I. (2000). Sources of Values in the Environmental Design Professions: The Case of Landscape Architecture. *Ethics, Place & Environment*, 3(2), 203-219. doi:10.1080/713665888
- Thompson, I.H. (1999). *Ecology, Community and Delight. Sources of values in landscape architecture*. London: E & FN SPON.
- Tilley, C. (2006). Introduction: Identity, Place, Landscape and Heritage. *Journal of Material Culture*, vol.11, nr 1–2, ss. 7–32.
- Tomas, L., Isitt, M. & Caldenby, C. (2013) *Sveriges naturum*. 1. uppl. Arkitektur Förlag.
- van den Berg, A.E., Vlek, C.A. & Coeterier, J.F.F. (1998). *Jornual of Environmental Psychology*, vol. 18, ss. 141-157.